

KIRJANPITO SÄÄTIÖSSÄ JA SEN ERITYISPIIRTEET

Case: Lahden vanhusten asuntosäätiö

Tiivistelmä

Tekijä(t) Suokas Ville	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK Sivumäärä 43	Valmistumisaika Syksy/kevät 2018
Työn nimi Kirjanpito säätiössä ja sen erityispiirteet Case: Lahden vanhusten asuntosäätiö		
Tutkinto Liiketalouden tradenomi tutkinto		
Tiivistelmä <p>Opinnäytetyön tarkoituksiksi muodostui selvittää säätiön kirjanpitoa ja sen erityispiirteitä. Pääongelmana oli, miten säätiön kirjanpito eroaa liiketoimijan kirjanpidosta.</p> <p>Teoreettinen osuus käsittelee säätiön elinkaarta, käsitellen myös hallitusta ja säätiön kirjanpitoa ja tilinpäätöstä, käyden läpi sen eriä.</p> <p>Tutkimus on tehty kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimusmenetelmänä. Tutkimusaineisto perustui pääasiassa teemahaastatteluun.</p> <p>Tuloksista pystyi huomaamaan eron kirjanpidon haasteissa, etenkin tilinpäätöksen osalta. Niin lainsäädäntö kuin suuri raportointi tarve oli selkeä erotekijä.</p> <p>Jatkotutkimus aiheeksi nousi erityisesti syventyminen johonkin osa-alueeseen.</p>		
Avainsanat säätiö, hallitus, tilinpäätös		

Abstract

Author(s) Suokas Ville	Type of publication Bachelor's thesis	Published Autumn or Spring 20xx
	Number of pages 43	
Title of publication Accounting in foundation and its characteristics Case: Lahti Foundation of Housing and Services for the Elderly		
Name of Degree Bachelor's Thesis in Financial Management		
Abstract <p>Thesis purpose became to find out how does work foundations accounting and what are its characteristics.</p> <p>Research problem was, how do foundations differentiate from business operators.</p> <p>The theoretical part focuses first on foundations life cycle, while also examine board and on second part, focus shifts to accounting and financial statement, going through its entries.</p> <p>Thesis was made using qualitative study method. Study data was gathered mainly through theme interview.</p> <p>Results showed clearly difference in accounting challenges, especially on financial statement part. With legislation and high demand for reports, you could see clear differences.</p> <p>For future study subject, arise especially potential in deepening study in some specific field.</p>		
Keywords foundation, board, financial statement		

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
1.1	Tutkimuksen taustaa.....	1
1.2	Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelma ja sen rajaus	1
1.3	Tutkimusmenetelmät	2
1.4	Tutkimuksen rakenne	4
2	SÄÄTIÖ JA NIIDEN TALOUDELLINEN TOIMINTA	5
2.1	Toimenpiteet säätiötä perustettaessa	5
2.1.1	Perustamistavat.....	6
2.1.2	Säätiön säännöt ja nimi	7
2.1.3	Perustamiskirja.....	8
2.1.4	Perustaminen testamentilla.....	9
2.2	Säätiön tarkoituksen muuttaminen, toiminnan sulautuminen ja lakkauttaminen .	10
2.3	Säätiön rekisteröiminen ja sen oikeusvaikutukset	10
2.4	Hallituksen rooli toiminnassa	12
2.5	Varojen hoito	13
3	SÄÄTIÖN KIRJANPITO JA TILINPÄÄTÖS	14
3.1	Kirjanpidon tehtävä	14
3.2	Säätiön kirjanpito	14
3.3	Säätiön tilinpäätös	15
3.3.1	Tuloslaskelma.....	15
3.3.2	Varsinainen toiminta	17
3.3.3	Varainhankinta.....	17
3.3.4	Sijoitus- ja rahoitustoiminta	18
3.3.5	Avustukset.....	19
3.3.6	Tase	20
3.3.7	Pitkäaikaiseen omaisuuteen tehtävät arvomuutokset.....	22
3.4	Oma pääoma ja rahastot	23
3.4.1	Sidotut rahastot	23
3.4.2	Omakatteiset rahastot eli ns. Epäitsenäiset säätiöt.....	24
3.4.3	Muut määrätarkoitukseltaan sidotut rahastot.....	24
3.5	Muita case yhteisön erityispiirteitä	25
4	CASE: LAHDEN VANHUSTEN ASUNTOSÄÄTIÖ	27
4.1	Tutkimusaineiston hankinta	27

4.2	Haastattelun tulokset	28
4.3	Johtopäätökset	33
5	YHTEENVETO	35
	LÄHTEET	36
	LIITTEET	38

1 JOHDANTO

Rekisteröityjä säätiöitä on Suomessa tällä hetkellä noin 2700. (Säätiörekisteri, Patentti- ja rekisterihallitus 2018.)

Säätiöillä on oma tarkoitus, joka määrittää aina kyseessä olevan säätiön olemassa olon. Säätiön perustamalla varoja kohdistetaan säännöissä määriteltyihin, hyödyllisen tarkoituksen toteuttamiseen. Tarkoituksena voi toimia esimerkiksi kulttuurin tai tieteen tukeminen tai vaikka sairaalan, museon tai oppilaitoksen ylläpitäminen.

Säätiön päämäärä on tuottaa toiminnallaan hyötyä säännöissä määriteltyyn tarkoitukseen, joka ei voi olla ensisijassa liiketoiminnan harjoittaminen tai taloudellisen hyödyn tekeminen perustajilleen tai heidän lähipiirille. Säätiötä ohjaa sen oma, perustajista erillinen hallitus. Säätiön säännöllä kootaan tarkoitus, sen toteuttamistavat sekä toiminnan hallintorakenne, jonka tärkeimpiä päämääriä on toiminnan ja varallisuuden huolellinen huolenpito tarkoituksen yksinomaiseen toteuttamiseen. Rekisteröity säätiö onkin itsenäinen oikeushenkilö. (Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta 2018.)

1.1 Tutkimuksen taustaa

Ajatus tähän tutkimukseen tuli henkilökohtaisesta mielenkiinnosta, aiheen kohteeksi valikoitui paikallinen säätiö, jossa olin työskennellyt aiemmin. Tutkimuksen tarkoituksiksi muodostui säätiön taloushallinnon tarkastelu ja sen vertaaminen tavanomaisiin liikeyrityksiin.

Niin taloushallinnon peruskirjallisuus kuin säätiöiden toimintaa käsittelevät kirjat, joita tässä tutkimuksessa on käytetty, käsittelevät taloutta paikoin jopa suppeasti. Säätiöillä on Suomessa kuitenkin tasearvoa yhteen laskettuna 20 miljardia (SRNK 2018.) Tutkimuksessa koitetaankin case tapauksen kautta avata säätiön talouden rakentumista ja sen erityispiirteitä.

Tutkimuksen rakenteeseen vaikutti toinen säätiöitä käsittelevä opinnäytetyö, nimeltä Laaksonen, Lahtinen. Säätiön tulonlähteet ja niiden käsittely kirjanpidossa sekä tilinpäätöksessä.

1.2 Tutkimuksen tavoite, tutkimusongelma ja sen rajaus

Kyseisessä opinnäytetyössä tarkastellaan säätiöitä taloushallinnon kannalta ja minkälainen niiden kirjanpidon rakenne on, etenkin tilinpäätöksen osalta. Tutkimuksessa myös koetettiin selvittää erinäisiä tulonlähteitä ja varallisuuden eriä.

Opinnäytteet pääongelma:

- Mitä erityispiirteitä säätiön kirjanpidossa on verrattuna liikeyritysten kirjanpitoon?

Verotuksellinen kysymys säätiöiden yleishyödyllisestä on tärkeä. Vaikka yhteisö on yleishyödyllinen, sen saamat tulot saattavat olla kokonaan tai osittain verovapaata, tulojen rakenteesta riippuen. Taas jos toiminta ei ole yleishyödyllistä, ollaan verovelvollisia tuloista kokonaisuudessaan. Arvonlisäverolain 4 § myös sitoo tulojen verotukseen arvonlisäverotuksen. (Myrsky 2014, 39.)

Yleishyödyllisyyden määritelmä on Tulo- ja varallisuuslain 22 §:ssä. Se on pysynyt lähes muuttumattomana vuosien läpi ja voi tiivistää seuraavasti:

1. Se toimii yksinomaan ja välittömästi yleiseksi hyväksi aineellisessa, henkisessä, siveellisessä tai yhteiskunnallisessa mielessä
2. Sen toiminta ei kohdistu vain rajoitettuihin henkilöpiireihin
3. Se ei tuota toiminnallaan siihen osalliselle taloudellista etua osinkona, voitto-osuutena taikka kohtuullista suurempaa palkkana tai muuna hyvityksenä

(Myrsky 2014, 40.)

Tutkimuksessa ei kuitenkaan pyritty lähestymään aihetta verotuksellisesta näkökulmasta ja verotus onkin rajattu pääasiassa pois tutkimuksesta.

1.3 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on perustettu pääasiassa kvalitatiivisen eli laadullisten tutkimusmenetelmien pohjalle. Kvalitatiivinen eli laadullinen tutkimus mielletään usein pehmeäksi tutkimustavaksi. Voi olla vaarana, että tätä tutkimustapaa mielletään vähemmän tieteelliseksi, mutta samaan aikaan laadukkaammaksi kuin tilastollinen eli kvantitatiivinen tutkimus.

Yksinkertaisemmillaan kvalitatiivinen tulkitaan muodon kuvaamiseksi. Tätä aineistoa voi kuitenkin lukea monilla eri tavoilla, myös kvantitatiivisella. Erojen raja ei ole kuitenkaan näin yksiselitteinen. Esimerkiksi haastattelua voi käyttää sekä laadullisesti että määrällisesti ja vastaavasti haastatteluilla kerättyä aineistoa voi analysoida sekä kvalitatiivisesti että kvantitatiivisesti. (Eskola & Suoranta 1998 13.)

Tutkimus toteutettiin case-tutkimuksena. Case- eli tapaustutkimus on empiirisen tutkimuksen muoto, joka hyödyntää monipuolisia eri tapoja hankkimaan tietoa analysoimista var- ten nykyisestä tapahtumasta tai toiminnasta rajoitetussa ympäristössä. Riippuen tutkimuk- sen tarkoituksesta, voi päämääränä olla niin kohteen kokonaisuus kuin jokin osa-alue.

Case-tutkimuksen hyöty tulee esille, kun tavoitellaan kattavaa taustaa informaatiolle. Me- netelmänä se tuo esiin olennaiset tekijät, prosessit ja vuorovaikutussuhteet, joihin voidaan sitten kohdistaa lisähuomioita tarpeen mukaan. (Virtuaaliammattikorkeakoulu 2018.)

Tutkimuksen haastatteluosuus toteutettiin teemahaastattelulla. Teemahaastattelu idea on olla etenemättä tarkkojen, valmiiksi muotoiltujen kysymysten kautta vaan ohjata kysymyk- sillä haastattelu tiettyjen ennakoilta mietittyjen teemojen äärelle. Teemahaastattelu on kui- tenkin pykälän rakennetumpi kuin avoin haastattelu. Pyritään huomioimaan vastaajien tul- kinnat ja antaa vapaalle puheelle tilaa, kuitenkin samalla pyrkien käymään teemat haasta- teltavien kanssa.

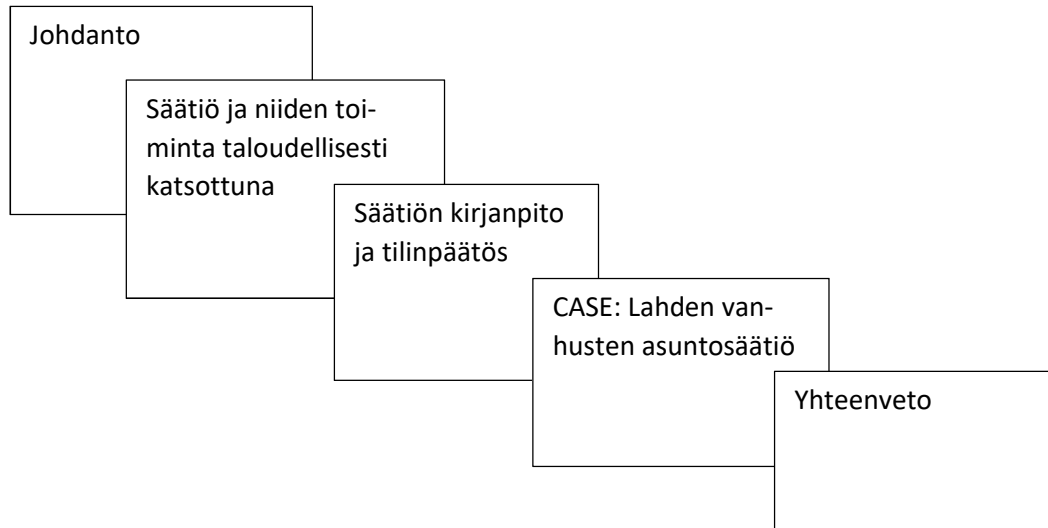
Teemahaastattelussa teemojen läpikäyminen on haastattelu tilanteessa vapaa muotoista, eikä asioita välttämättä käydä tasapuolisen laajasta haastateltavien kesken. Tämä haas- tattelun muoto kuitenkin vaatii aihepiirin tuntemusta niin haastattelijalta kuin haastatelta- vilta, jotta saadaan kattavaa tulkintaa aihealueeseen. Teemahaastatteluaineistoa ei tar- vitse lähestyä analysoidessa tietystä suunnasta, vaikka teemoittelu onkin looginen jatko kyseisessä haastattelutavassa. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

Lähdeaineistona toimi tutkimukselle teoriaosassa aiheeseen liittyvä kirjallisuus, sähköisiä lähteitä ja hieman muita tutkimuksia. Empiiriseen osaan aineistona toimi Case kohteen ti- linpäättösaineisto ja haastattelu tulokset.

1.4 Tutkimuksen rakenne

Työ jakaantuu viiteen osaan. Aluksi käsitellään työn ja aiheen teoriaa, sen jälkeen tarkastellaan empiiristä osaa, josta lopuksi päädytään yhteenvetoon. Tätä on havainnollistettu alla.

Kuvio 1. Tutkimuksen rakenne

Johdannossa käydään läpi, miten aiheeseen on päädytty. Tarkastellaan tavoitetta, tutkimusongelmaa sekä käytettyjä menetelmiä, päätyen lopuksi tutkimusrakenteen kuvailuun.

Seuraavat kaksi luku keskittyvät aihealueen teoriaan. Ensin aiheena on säätiön elinkaaren eri vaiheet. Toisena on itse säätiön kirjanpito ja tilinpäätös.

Viimeiset luvut käsittävät empiirisen osuuden, jossa tarkastellaan paikallista säätiön taloushallintoa käytännössä ja lopuksi vedetään yhteen koko työ.

2 SÄÄTIÖ JA NIIDEN TALOUDELLINEN TOIMINTA

Säätiö on toimija, joka perustetaan rekisteröitymällä. Perustajat eivät ole kuitenkaan vastuussa henkilökohtaisesti, vaan säätiö on itsenäinen oikeushenkilö. (Säätiölaki 487/2015, 2 §.)

Säätiö toimii julkisen valvonnan alaisena, tarkoituksenaan tuottaa hyödyllistä tarkoitusta, joka on määritelty säätiön omissa säännöissä, samalla noudattaen säätiölakia. Säätiötä ei tule sekoittaa muihin yhteisöihin, koska itse säätiöllä ei ole omistajia eikä jäseniä, vaikkakin verolainsäädäntö yhteisö termiä käyttääkin. (Hannula, Kilpinen & Lakari 2015, 13.)

Säätiö on luonteeltaan pysyvää, joten sen muuttaminen tai lakkauttaminen on tarkoin säänneltyä. Uudessa säätiölaissa (Säätiölaki §14.) kuitenkin mahdollistetaan nämä toimenpiteet esim. talouden tasapainottamiseksi. Säätiön perimmäinen idea onkin mahdollistaa perustamishetkelle vallinneen tahtotilan ikuistaminen. (Hannula ym. 2015, 13.)

Säätiöt yleensä jaotellaan kahdenlaisiin tyyppeihin, apurahoja jakaviin (apuraha- tai pääomasäätiöt) ja toiminnallisiin (laitossäätiöt tai jatkuvarahoitteiset säätiöt) säätiöihin. Lisäksi on vielä tuki- ja sukusäätiöt, mutta näiden toiminta on rajattu toimiaan määriteltyjen sääntöjensä mukaan. (Kilpinen, Perälä, Perälä & Viertola 2015, 13.)

2.1 Toimenpiteet säätiötä perustettaessa

Säätiön ensisijainen tarkoitus on aina toteuttaa sääntöihin kirjattua tarkoitustaan. Miten säätiö saa toimia määräytyy säätiölain, säätiön sääntöjen ja säätiön luomishetkellä tehdyn perustamiskirjan mukaan, unohtamatta muita lakeja. Säätiön hallitus ja mahdollinen hallitusneuvosto voivat vielä edellä mainittujen lisäksi ja puitteissa määrittää vielä sääntöjä. Tässä tuleekin huomata, että säätiön perustaja ei voi jälkikäteen ruveta muuttamaan määritettyjä sääntöjä, ellei saa suostumusta Patentti- ja rekisterihallitukselta tekemällensä hakemuksella, ja tämäkin on hyvin vaikeaa. Tällä suojataan jo edellä mainittua pysyvyyttä. (Hannula ym. 2015, 21.)

Perustamisen yhteydessä tulee määrittää säätiölle tarkoituksen lisäksi aikajänne. Tämä mahdollistaa sen, että määräaikaisen säätiön tapauksessa tarkoituksen määrittäminen on helpompaa kuin ns. "ikuisen" säätiön kanssa. Tämä voidaan toteuttaa myös määräaikaisuuden sijasta määritetyillä ehdoilla, jotka täytyessä aiheuttaa säätiön tarkoituksen täyttymisen. Tarkoitusta määrittäessä on hyvä pitää mielessä, ettei tarkoitusta päätettäessä tee liian suppeaa ratkaisua, sillä suurpiirteisemmin määritelty tarkoitus on helpompi toteuttaa, kuin erittäin tarkasti määritelty tarkoitus. (Kilpinen ym. 2015, 16.)

Esimerkkinä mitä laiveampi on tarkoitus pykälä, sitä laiveammin voidaan toteuttaa haluttua alaa tai aihealuetta. Suomen Kulttuurirahaston tarkoitus on yksinkertaisesti "suomalaisen henkisen ja taloudellisen kulttuurin viljely". Kirjatessa tätä on mahdollistettu, että tukea on voitu kohdistaa useaan eri tieteeseen, taiteeseen ja kulttuurin aloihin vuosikymmeniä ilman suurempia rajoitteita ja pystyy toimimaan näin jatkossakin. (Kilpinen ym. 2015, 16.)

Yksi hyvä puoli määräaikaista säätiötä perustamisessa, on sen tarkoituksen toteuttamiseen luodun säätiöpääoman vapaa käyttö. Ikuisissa säätiöissä tavanomaisesti käytetään vain pääomasta saatua tuottoa, koska säätiöpääomaan ei saa koskea, kuin erittäin poikkeuksellisesti. Tämä mahdollistaa määräaikaisen säätiön perustamisen vähäisemmällä aloituspääomalla kuin ikuisessa säätiössä. (Hannula ym. 2015, 23.)

Määräaikaisuuden käyttö säätiön perustamisessa onkin perusteltua erinäisissä selkeästi ajallisesti rajattavissa hankkeissa, kuten suuret kulttuurihankkeet. Tämän tyyppistä säätiötä perustettaessa tuleekin tarkasti määritellä tarkasti mahdollisen pääoma ylijäämän käsittely, käytetäänkö itse vai lahjoitetaan eteenpäin. (Hannula ym. 2015, 23.)

Määräaikaisuutta voi käyttää myös toisin. Säätiölaki sallii sääntömääräyksi perustusvaiheessa määritettäviin sääntöihin, että säätiön tarkoitus on vaihdettavissa, kun tietyt ehdot täyttyvät. Näitä voi olla määrätyn ajan täytyminen tai jokin yhteiskunnallinen muutos. (Kilpinen ym. 2015, 17.)

2.1.1 Perustamistavat

Perustamisen voi toteuttaa kahdella tapaa: perustamiskirjalla tai testamentilla. Aiemmin ollut lupamenettelyä ei enää ole, vaan lain vaatimukset täytyessä voidaan säätiö vain rekisteröidä, yleensä perustaen perustamiskirjan laatimalla. (Hannula ym. 2015, 23-24.)

Säätiötä perustettaessa tulee tehdä ilmoitus Patentti- ja rekisterihallitukselle. Peruspääomaa tulee olla vähintään 50 000 euroa säätiöllä ja toiminnan tueksi on tehtävä rahoitussuunnitelma ensimmäiselle kolmelle vuodelle toiminnan aloittamisesta. Säätiö saa harjoittaa liiketoimintaa, mutta sen perustamisen syy ei saa olla liiketoiminnan harjoittaminen tai taloudellisen hyödyn tuottaminen sääntäjälle tai säätiön toimihenkilölle. (Hannula ym. 2015, 23-24.)

Jos perustamassa on useampi henkilö, ovat kaikki velvollisia laittamaan varoja säätiölle. Nämä pääomasitoumukset voivat kuitenkin olla perustajien kesken eri suuruisia. Perustamiskirja allekirjoitetaan kaikkien perustajien toimesta. Tämän jälkeen, ellei toisin ole sovittu, ei voi yksikään perustajista vetäytyä perustamisesta omalla päätöksellään. (Hannula ym. 2015, 23-24.)

2.1.2 Säätiön säännöt ja nimi

Säätiön säännöille itsessään säätiölaki asettaa hyvin vähän vaatimuksia sisällön puolesta. Säätiön säännöt tulisi sisältää seuraavat asiat:

- 1) nimi
- 2) kotipaikkana oleva Suomen kunta
- 3) tarkoitus
- 4) toimintamuodot
- 5) miten säätiön varat on käytettävä, jos säätiö purkautuu tai lakkautetaan

(Kilpinen ym. 2015, 22.)

Muu sisältö säätiön säännöille jää lain olettamasääntöjen varaan. Sääntöjen yksityiskoh-
taisuudella ei kuitenkaan ole rajaa, vai perustaja voi tehdä sisällön haluamakseen. Hyvä
olisikin esittää myös hallituksen jäsenet sekä määrittää tilintarkastajien määrä, asettamis-
tapa ja toimikausi. (Hannula ym. 2015, 25.)

Säätiön säännöistä olisi hyvä tulla ilmi myös eri toimintamuodot tarkoituksen lisäksi, sekä
miten toimielimet muodostetaan ja mikä on niiden tehtävä. Säätiön johdon tehtävä on
myös pitää huolta sääntöjen ajanmukaisuudesta. Tarpeellisuuden vaatiessa, sääntöjä voi
ja tuleekin muuttaa. Miten muutoksen toteutuminen tehdään, määräytyy sääntöjen ja lain
mukaan, ja nämä muutokset rekisteröidään Patentti- ja rekisterihallituksen säätiörekiste-
riin.

Suunnitellun sääntö muutoksen voikin ennakko tarkistuttaa Patentti- ja rekisterihallituk-
sella. Kun sääntö muutos on hyväksytty ja rekisteröidyty, se astuu voimaan. Ennakkotar-
kistettuja sääntöjä voikin käyttää etukäteen sisäisessä toiminnassa säätiöllä, vaikka muu-
tosta ei olisi vielä rekisteröity. (Leskinen, Kela, Kilpinen, Lounasmaa, Perälä & Suvikumpu
2015, 12.)

Säätiön aikoessa toimia useampikielisenä, tulee jokainen eri ilmaisu merkitä sääntöihin.
Nimeen tulee sisällyttää "sr" lyhenne taikka ilmaisu "rekisteröity säätiö". Tätä nykyään vi-
ranomainen liittää nimeen lyhenteen osana virkaa. Tämä vastaa vanhaa 1960-luvulta ol-
lutta käytäntöä. Nimeä valittaessa tulee pitää mielessä, että etuoikeus nimen käyttöön on
sillä säätiöllä, joka ehtii tehdä ilmoituksen ensimmäisenä.

Viimeisimmän säätiölain uudistuksen myötä, voi säätiö tarvittaessa käyttää aputoiminimeä toiminnassa, esimerkkinä lounasravintolaa ylläpitävä säätiö voi ottaa aputoiminimen käyttöön tälle toiminnalle, joka eroaa varsinaisesta nimestä. (Hannula ym. 2015, 26.)

2.1.3 Perustamiskirja

Perustamiskirjassa on aina mainittava:

- 1) perustamiskirjan päivämäärä,
- 2) kaikki perustajat ja kunkin pääomasitoumus,
- 3) säätiön ensimmäisen hallituksen jäsenet ja tilintarkastajat tai miten heidät valitaan,
- 4) jos säätiöllä on hallintoneuvosto, ensimmäisen hallintoneuvoston jäsenet tai miten heidät valitaan,
- 5) säätiön ensimmäinen tilikausi

(Kilpinen ym. 2015, 18.)

Perustamiskirjaan on vielä liitettävä säätiön säännöt, jossa tulee mainita täysin sama tarkoitus kuin perustamiskirjassa, joten muotoillessa tarkoituspäälää, tulee edetä harkiten. Lisäksi perustamiskirjaan tulee kirjata säätiön saaman varojen tai omaisuuden laatu ja arvo. Näin, kun kyseessä on muuta kuin käteistä rahaa tai yleisesti noteerattuja arvopapereita, perustamiskirjaan liitetään puolueettoman ja esteettömän asiantuntijan arvio näiden omaisuuserien arvosta.

Perustamiskirjaan voidaan myös sisällyttää erinäisiä määräyksiä, jotka liittyvät säätiön perustamiseen. Näissä voidaan esimerkiksi määrittää säätiön puheenjohtaja ja jäsenet ensimmäiseen hallitukseen. Jos perustajana on jokin toinen yhteisö, on se vastuussa perustamisesta ja luovutettavasta omaisuudesta omiensa sääntöjensä sekä itseään koskevien lainsäädäntöjen puitteissa.

Perustajat luovuttaessa varallisuutta säätiölle voivat pidättää itsellään tuotto-, hallinta- sekä muut oikeudet. Luonnollisilla henkilöillä tämä kestää pisimmillään kyseisen henkilön loppu elämän, oikeushenkilöillä maksimissaan oikeus kestää kymmenen vuotta. Tämä oikeus voi olla hallussa myös perustajan sijasta muulla taholla, kuten perheen jäsenellä. Pidätykseen päädyttäessä tulee oikeuksien pidätyksestä ja siihen liittyvistä ehdoista tehdä asianmukaiset maininnat säätiön säännöissä ennen säätiön rekisteröinnin tekoa. (Hannula ym. 2015, 24-25.)

2.1.4 Perustaminen testamentilla

Säätiön voi perustaa testamentin määräyksellä perustajan kuoleman jälkeen. Testamentissa on tällöin aina mainittava:

- 1) säätiön tarkoitus tai tarkoituksen määrääjä; sekä
- 2) mitä varallisuutta perustaja luovuttaa peruspääomaksi ja muuksi omaksi pääomaksi

(Hannula ym. 2015, 26.)

Testamentissa voi perustaja määrittää, kenen huolehdittavaksi jää säätiön perustaminen eli toimeenpanija, tai antaa määräyksiä, jotka koskevat toimeenpanijan valintaa. Kuka tahansa muu henkilö tai oikeushenkilö voi määrittää säätiön tarkoituksen, jos näin testamentissa määritellään, sen ei tarvitse olla toimeenpanija testamenttisäätiöltä.

Testamenttiin voidaan myös lisätä tuleva säätiön toimintaa ohjaavaa määräyksiä ja ohjeita, sekä suoraan liittää säännöt ja perustamiskirja kokonaisuudessaan. Näin toimiessa perustamiskirjaan riittää vaan ensimmäisen hallituksen ja mahdollisen hallintoneuvoksen, sekä tilintarkastajien valinta. Näistä valinnoista vastaa testamentista puuttuessaan toimeenpanija tai muu vastaava testamentissa määritetty taho.

Kun kuolinpesä saa tiedon testamentin sisällöstä, tulee hänen toimittaa ilmoitus perustajan viimeisen kotipaikan tuomioistuimeen kolmessa kuukaudessa. Tässä vaiheessa myös toimeenpanijan puuttuminen tai kyseisen henkilön epäsoveliaisuus tehtävään ratkaistaan käräjäoikeuden määrittelemällä toimeenpanijalla. Testamentista ja näistä toimenpiteistä tulee toimittaa informaation Patentti- ja rekisterihallitukselle.

Säätiötä perustettaessa toimeenpanija on vastuussa ylläpitää testamentissa esitetyn tahdon toteutumista toiminnan tarkoituksessa. Jos peruspääoma on liian vähäinen tai riittämättömän tahdotun toiminnan toteuttamiseen, voi toimeenpanija luovuttaa varat toiselle yhteisölle, joka harjoittaa vastaavaa tarkoitusta. Jos kohde yhteisön tarkoitus ei vastaa testamentin tahtoa, on varat hyvä rahastoida vainajan tahtotilan toteuttamiseksi. Luovutuksesta tulee tehdä ilmoitus Patentti- ja rekisterihallitukselle. (Kilpinen ym. 2015, 19.)

Säätiön perustajan muita tahdonilmaisuja, yleisiä pyrkimyksiä ja muuta vastaavia tekijöitä, ei käsitellä sääntöjä kirjatessa, jos niitä ei ole kirjattu testamenttiin tai perustamiskirjaan. Toimeenpanija voi myös poiketa itse testamentista, siinä esitetyn tahdon ollessa lainvastainen tai vaatisi välitöntä säätiön sääntöjen muuttamista.

Muutenkin muutoksen vaatiessa tahdotun tarkoituksen vaarantumista, joudutaan säätiön perustaminen jättämään, varojen siirtyessä tällöin normaaliin perintäoikeudelliseen käsittelyyn. Toimeenpanija on myös oikeutettu kohtuu korvaukseen palkkion muodossa testamentatuista varoista. (Kilpinen ym. 2015, 19-20.)

2.2 Säätiön tarkoituksen muuttaminen, toiminnan sulautuminen ja lakkauttaminen

Säätiön tarkoituksen muuttaminen tapahtuu tilanteissa, jossa varojen käyttö alkuperäiseen tarkoitukseen alkaa olemaan mahdotonta tai erittäin vaikeutunutta, tai toiminta on alkanut olemaan huomattavalta osalta hyödytöntä, lain vastaista tai hyviä tapoja vastaan. Uusi tarkoitus kuitenkin on pyrittävä noudattamaan alkuperäistä mahdollisimman läheisesti. Sääntöjen muutoin salliessa, muutos päätökseen riittää 75 prosentin äänienemmistö. Jos tarkoituksen muuttamistarve tulee varojen vähäisyydestä, voidaan säätiölle määrittää määräaika, jonka aikana varat kulutetaan ja säätiö kokonaisuudessaan lakkaa.

Säätiön toiminta voi myös sulautua toiseen vastaavan kaltaista tarkoitusta omaavaan säätiön. Säätiön varallisuus velkoineen siirtyy sulautumisessa. Tämä voi olla toimiva ratkaisu, jos nähdään tarkoituksen toteuttamisen jatkuvan toimenpiteen johdosta.

Säätiön jonka varat ovat täysin loppuneet tai määräaikaisen säätiön täyttäessä ehtonsa, lakkauttamista on anottava Patentti- ja rekisterihallitukselta. Näin myös toimitaan tarkoituksen muuttaessa ollessa mahdotonta tai hyödytöntä. Pakotetun päätöksen säätiön toiminnan lopettamisesta tekee paikallinen tuomioistuin, tapauksissa jossa on toiminta ollut lain tai hyvien tapojen vastaista. Vaikka päätös tapahtuu oikeudellisia teitä, on Patentti- ja rekisterihallituksen tehtävä anomus asiasta ensin, joka hidastaa huomattavasti säätiöiden valvontaa ja riittävän nopeaa puuttumista. (Manninen 2005, 15-16.)

2.3 Säätiön rekisteröiminen ja sen oikeusvaikutukset

Säätiön ilmoitus rekisteröitymisestä tulee hoitaa kolmessa kuukaudessa hetkestä, kun perustamiskirja on allekirjoitettu, muuten perustaminen raukeaa. Jos perustamisen allekirjoituksen on tehnyt testamentin tekijä, alkaa määräajan laskenta hetkestä, kun testamentti astuu voimaan. Tätä määräaikaa voi perustellen hakea pidennystä Patentti- ja rekisterihallituksesta. (Hannula ym. 2015, 27.)

Säätiön rekisteröiminen tapahtuu perusilmoituksella. Ilmoituksessa on mainittava:

- 1) säätiön nimi,
- 2) perustamiskirjan päivämäärä,

- 3) säätiön tarkoitus,
- 4) säätiön toimintamuodot,
- 5) sääntöjen määräys, jolla säätiön sijoitustoimintaa tai liiketoimintaa on rajoitettu laissa säädetyistä tai jolla sallitaan muu liiketoiminta toimintamuotojen rahoittamiseksi,
- 6) säätiön kotipaikka
- 7) säätiön osoite,
- 8) hallituksen puheenjohtajan sekä jokaisen jäsenen ja varajäsenen henkilötiedot,
- 9) jos säätiöllä on toimitusjohtaja tai toimitusjohtajan sijainen, kunkin henkilötiedot,
- 10) jos säätiöllä on hallintoneuvosto, sen puheenjohtajan sekä jokaisen jäsenen ja varajäsenen henkilötiedot,
- 11) tilintarkastajan, päävastuullisen tilintarkastajan ja varatilintarkastajan henkilötiedot,
- 12) säätiön sääntöjen määräys säätiön edustamisesta sekä, jos jollekulle on annettu oikeus edustaa säätiötä yksin tai yhdessä jonkun toisen kanssa, hänen henkilötietonsa,
- 13) säätiön tilikausi sekä
- 14) hallituksen ja toimitusjohtajan ilmoitus, että perustamiskirjassa määrätty peruspääomasitoumuksen mukainen omaisuus on luovutettu säätiölle, ja vakuutus, että säätiön perustamisessa on noudatettu tämän lain säännöksiä.

Perusilmoitukseen on liitettävä:

- 1) Perustamiskirja alkuperäisenä tai viran puolesta oikeaksi todistettuna jäljennöksenä,
- 2) säätiön tilintarkastajan lausunto siitä, että säätiön peruspääoma on suoritettu säätiölle ja että peruspääoman osalta on muutenkin noudatettu perustamiskirjan ja sääntöjen määräyksiä ja että säätiöllä on talousarvio sekä toiminta- ja rahoitussuunnitelma.

(Hannula ym. 2015, 28.)

Lisäksi testamentin pohjalta perustettaessa tulee toimittaa selvitys, joka todistaa testamentin lainvoimaisuuden. Hallituksen ja toimitusjohtajan tulee ilmoittaa, että perustamiskirjassa määritetyn omaisuuden säätiölle luovutus, joka on tehtävä ennen rekisteröintiä, on tehty.

Tilintarkastaja vuorostaan lausuu tarvittaessa, että peruspääomasitoumuksissa määritellyt kiinteät omaisuudet on luovutettu asianmukaisesti maakaaren säännösten puitteissa

olevalla luovutuskirjalla säätiölle. Lausunnossa tulee myös ilmetä aloitushetken talousarvio ja toiminta- ja rahoitussuunnitelma. Tästä vastaavat niin säätiön perustava taho kuin ensimmäisenä oleva hallitus.

Tilintarkastaja vain muodollisesti todentaa, että tarvittavat vaatimukset on täytetty rekisteröintiin mennessä, kiinnittämättä sen enempää huomiota perusteisiin, selvityksen kattavuutta tai näiden toteutumisen realistisuutta. Jos aiotaan harjoittaa liiketoimintaa, tulee suorittaa ilmoitus myös kaupparekisteriin. (Kilpinen ym. 2015, 24.)

Säätiön alkaa olemaan vasta rekisteröitymishetkestä alkaen. Tätä ennen säätiöllä ei ole mahdollisuutta oikeuksien hankinnassa tai sitoumuksien tekemisessä, eikä voi toimia asianomaisena tuomionistuimessa tai muussa vastaavassa viranomaistoimessa. Jos perustamiskirjan allekirjoittamisen jälkeen tehdään toimia jotka johtavat velvoitteisiin, niin ne siirtyvät itse säätiölle rekisteröinnin yhteydessä. Näistä toimista tulee pitää riittävää dokumentaatiota rekisteröintiin asti. Perustamiskirjaan voidaan yksilöidä toimien velvoitteet ennen allekirjoittamista, kunhan tämä tehdään maksimissaan vuotta ennen rekisteröintiä.

Hallituksen jäseniksi lupautuvat tai toimitusjohtajaksi valitun tulee ymmärtää perustamisvaiheessa, että ennen kuin säätiön omaisuus on merkitty rekisteriin, on vastaanotetusta omaisuudesta vastuussa hallitus kaikki jäsenet yhdessä. Näin onkin varteenotettavaa välttää mittavia taloudellisia investointeja tai hankintoja, ennen kuin säätiö on rekisteröity, tehden säätiöstä itsenäisen oikeushenkilön ja velvoitteiden siirtymisen sille. Tämähän ei estä perus tavaroiden hankintaa, mutta tällä vältetään pahin tilanne, jossa hallitus vastaa epäonnistuneesta hankinnasta koko omalla omaisuudellaan. (Hannula ym. 2015, 29.)

2.4 Hallituksen rooli toiminnassa

Säätiölain 487/2015 3 luvun 1§: Säätiöllä on oltava hallitus

Kuten aiemmassa osiossa mainittiin, on säätiö itsenäinen oikeushenkilö. Säätiötä johtaa kin hallitus. Lisäksi säätiö voi määrittää itselleen säännöissään toimitusjohtajan sekä että hallintoneuvoksen. (Säätiölaki 487/2015, 3:1 §.)

Hallituksella on monopoli asema säätiön päätöksen teossa lähes aina. Tällä on tavoiteltu lainsäädännössä vallan ja vastuun vahvaa kohtaamista. Säätiön säännöillä pystytään määrittämään muiden toimielinten valtaa, poikkeuksena jos säätiössä on hallintoneuvos. (Hannula ym. 2015, 30.)

Ainoastaan hallitus on pakko olla säätiölain mukaan säätiössä. Tavallisesti säätiössä on vain hallitus tai apuna lisäksi toimitusjohtaja hoitamassa päivittäisiä päätöksiä. Hallintoneuvostoa lähinnä esiintyy isoissa säätiöissä. Hallituksen tehtäväkin on pääasiassa hoitaa

ns. Strategista johtamista, kun taas toimitusjohtaja johtaa operatiivisella tasolla. (Hannula ym. 2015, 31-32.)

2.5 Varojen hoito

Säätiön varainhoito tulee toteuttaa suunnitelmalla, kirjallisesti. Vaikka säätiö ei harjoittaisikaan liiketoimintaa, mahdollistaa tämä sijoitustoiminnan varojen kasvattamiseksi, kuitenkin huomioiden, ettei säätiön talouden tilanne vaarannu. Hallitus onkin aina sijoituspäätöksistä vastuussa. (Hannula ym. 2015, 17.)

Vaikka säätiötä ei voikaan perustaa tarkoituksenaan harjoittaa liiketoimintaan, voi tarkoituksen tukemiseksi harjoittaa liiketoimintaa, esim. säätiö jonka tarkoitus on tarjota asumis- palveluja vanhuksille, voi harjoittaa vuokraustoimintaa toiminnan tueksi. Lisäksi tarkoituksen rahoittamiseksi voi perustaa toimintaa, esimerkiksi lounasravintola toimintaa talojen läheisyydessä. (Hannula ym. 2015, 18.)

Säätiöllä voi olla myös tiettyyn tarkoitukseen saatuja varoja, rahastoja. Tunnetuimpiin kuuluu nimikkorahastot, joissa lahjoittaja on ikuistanut nimensä rahastoon lahjoituksellaan. Jos tätä omaisuutta hoidetaan säätiön muiden varojen kanssa, on kyseessä sidottuja tai vapaita rahastoja, riippuen mahdollisesta lahjoitusmääräyksestä.

Jos lahjoitus vuorostaan pidetään erillään muista varoista, on kyseessä omakatteinen rahasto, jonka muodostamisen määrää lahjoittajan vaatimus. Tästä muotoutuu epäitsenäinen säätiö, jota ei voida rekisteriöidä. (Kilpinen ym. 2015, 13-14.)

3 SÄÄTIÖN KIRJANPITO JA TILINPÄÄTÖS

3.1 Kirjanpidon tehtävä

Kirjanpitolain 30.12.1997/1336 1 luvun 1 §: Oikeushenkilö on kirjanpitovelvollinen

Yleensä yrityksen tavoitteena on tuottaa voittoa. Tähän liittyy toiminnan kehittäminen, johon liittyy taloudellisia riskejä. Siksi taloudellisen tilanteen jatkuva seuraaminen ja järjestelmällinen varojen, velkojen, tulojen ja menojen kirjalla pitäminen on tärkeää. Yrityksen taloudellinen tilanne kiinnostaa myös monia ulkopuolisia tekijöitä, kuten mahdollisia omistajia, jotka odottavat tuottoa tai luotonantajia, jotka ovat kiinnostuneita takaisinmaksu kyvystä. (Tomperi 2013a, 7.)

Kirjanpidon tehtävä onkin tuottaa informaatiota toimintaan keskeisesti osallistuville tahoille, eli sidosryhmille. Merkittävimpiä sidosryhmiä on mm. Asiakkaat, henkilöstö, rahoittajat ja julkinen valta. Vuorovaikutuksen kautta nämä sidosryhmät odottavat saavan tietoa yrityksen taloudellisesta tilasta. (Tomperi 2013a, 7.)

3.2 Säätiön kirjanpito

Aatteellisten yhteisöjen, eli yhdistyksien tai säätiöiden, tarkoitus on toimia niiden säännöissä määritetyn tehtävän tai toiminnan mukaan. Niiden ensisijainen tehtävä ei ole tavoitella voittoa tai muuta taloudellista etua perustajilleen tai jäsenilleen. Näin ollen, vaikka tavanomaisesti yritys tulonhankkimistarkoituksessa uhraa menoja saavuttaakseen mahdollisimman hyvin voittoa, toimii säätiö toisin. Säätiö taloudenhoidossa ensisijaisesti tavoittelee mahdollisimman hyvin, tehokkaasti ja taloudellisesti säännöissä määritetyn tavoitteen tai tehtävän toteutumista. (Tomperi 2013b, 132-133.)

Näin ollen varsinainen toiminta ei useimmiten riitä tuloillaan kattamaan menoja riittävästi. Rahaa on hankittava muulla tavoin. Tätä voidaan esimerkiksi tukea aikaisemmin mainituilla rahoitusta tukevilla toiminnoilla, kuten lounasravintola toiminnalla. Taloudenseurannassa kuitenkin tulee erottaa näiden toimintojen tulot ja menot varsinaisen toiminnasta aiheutuvista tuloista ja menoista. (Tomperi 2013b, 133.)

Hallitus huolehtii, että säätiön hallinto ja sen toiminta on asianmukaisesti järjestetty tarkoituksen toteutumiseksi. Tähän kuuluu myös vastaaminen säätiön varainhoidon ja kirjanpidon asianmukainen järjestäminen (Säätiölaki 487/2015 3: 2 §). Näiden järjestämisestä huolehtii käytännössä toimitusjohtaja. Jos kuitenkin toimitusjohtajaa ei ole, hänen tehtävien hoitamisesta huolehtii hallitus. (Kilpinen ym. 2015, 65-66.)

Taloushallintoa tai sen osia kuten kirjanpito voidaan ulkoistaa ulkopuolisille palveluntarjoajille. Tällöinkin kuitenkin hallituksella ja mahdollisella toimitusjohtajalla pysyy vastuu taloudenhoidon valvonnasta, vaikkakin välillisesti. (Kilpinen ym. 2015, 65-66.)

Kirjanpitoa järjestettäessä tulee huolehtia, että noudatetaan hyvää kirjanpitolakia. Hyvä kirjanpitolaki muodostuu käytänteistä ja teorioista. Tärkein käytäntöjen ohjaamisessa on kirjanpitolautakunnan(KILA) lausunnot, yleisohjeet ja muut kannanotot. Tulee pitää mielessä perustus vaiheessa, että Säätiön ensimmäinen tilikausi alkaa säätiön rekisteröimispäivästä, jollei perustettava säätiö ryhdy tosiasiallisesti säätiölain 8a §:ssä sallitun liiketoiminnan harjoittamiseen jo aikaisemmin (KILA 1757).

Kirjanpitoa järjestettäessä on myös tärkeää huomioida säätiön johdon tarvitsemat raportit säätiön valvomista ja johtamista varten. Nämä yleensä sisältävät ainakin toiminto-/osasto-kohtaiset tulosraportit ja talousarviot vertailuineen toteumiin, mahdolliset rahoitusten toteutuminen ja ennusteet ja muut liiketoiminta- ja sijoitustoimintaraportit- (Kilpinen ym. 2015, 67.)

3.3 Säätiön tilinpäätös

Säätiön erityispiirteet tulevat esille tilinpäätöstä tehdessä. Tilikausi on kalenterivuosi, elleivät säännöt taikka lait erikseen muuta määrää. Toimintaa aloittaessa tai lopettaessa tämä voi olla eri pituinen. Hallitus vastaa, että jokaiselta tilikaudelta tehdään tilinpäätös, neljässä kuukaudessa tilikauden päättymisestä (Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 3: 6 §). Tähän sisällytetään tilinpäätöksen hetkistä taloudellista tilaa kuvaava tase, tuloksen rakentumista kuvaava tuloslaskelma ja olennaiset liitetiedot. Taseen ja tuloslaskelmat tulee esittää siten, että erinäiset erät ovat verrattuna edelliseen tilikauteen. (Hannula ym. 2015, 130.)

Näiden lisäksi tilinpäätökseen tulee liittää toimintakertomus ja tase-erittelyt. Jos säätiö on emosäätiö, tulee myös laatia konsernitiilinpäätös. Kirjanpitolaki ei vaadi säätiöitä laatimaan rahoituslaskelmaa, mutta suositeltavaa olisi se tehdä, etenkin sen parantaessa olennaisesti säätiön kassavirtojen ja rahoitusaseman kuvaa tilinpäätöksessä. (Kilpinen 2015, s68.)

3.3.1 Tuloslaskelma

Kuten aiemmassa osiossa mainittiin säätiön toimivan toiminnoittain, säätiössä tuloslaskelma rakentuu toiminnoittain, eroten tavallisesta kululajikohtaisesta tuloslaskelmasta (Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339 1: 1 §.). Yhteisöille ja säätiöille on oma tuloslaskelma Kirjanpitoasetuksen 1 luvun 3 §:ssä, joka on esitetty alla

Varsinainen toiminta

Tuotot

Kulut

a) Henkilöstökulut

b) Poistot

c) Muut kulut

Tuotto-/Kulujäämä

Varainhankinta

Tuotot

Kulut

Tuotto- /Kulujäämä

Sijoitus- ja rahoitustoiminta

Tuotot

Kulut

Tuotto- /kulujäämä

Yleisavustukset

Tilikauden tulos

Tilinpäätössiirrot

a) Poistoeron muutos

b) Vapaaehtoisten varausten muutos

Tilikauden yli/alijäämä

Tuloslaskelma tulee olla niin laadittu, että se selventää tilikauden tuloksen synnyn. Jokaisen ryhmän tuotot ja kulut tulee riittävästi eriteltä itse tuloslaskelmassa tai sitten liitteissä. Tulee kuitenkin huomata, että kirjanpitoasetuksen määrittelemä runko tilinpäätöksen rakenteesta on vain ohjeellinen. Olkoon varsinainen toiminta sitten kulttuurin tukemin tai asuntojen tarjoaminen, voi säätiöiden toiminnan rakenne erota hyvinkin paljon toisistaan, jolloin niiden tuotot ja kulut ovat myös erilaisia. (Tomperi 2013b, 133.)

Tuloslaskelmakaavasta selvenee myös säätiön rahankäyttöjärjestys. Varsinaisen toiminnan mahdollinen alijäämä katetaan pääasiassa varainhankinnan tuotoilla ja toissijaisesti sijoitustoiminnan tai muilla vastaavilla tuotoilla. Tulokseen myös vaikuttavat mahdolliset satunnaiset erät ja toimintaa varten saadut avustukset. Mahdollisten tilinpäätössiirtojen jälkeen saadaan yli- tai alijäämäinen tulos. (Tomperi 2013b, 134.)

3.3.2 Varsinainen toiminta

Varsinaisella toiminnalla tarkoitetaan aatteellisen yhteisön mainitun tarkoituksen toteuttamista. Yleensä varsinaisesta toiminnasta ei saada merkittäviä tuottoja, näiden ollessa useimmiten palvelujen käyttäjiltä perittyjä korvauksia, esimerkiksi koulutustilaisuuksien osallistumismaksut. Lisäksi toimintojen hankkeita varten saadut avustukset esitetään kyseessä olevan toiminnonalan tuottona tuloslaskelmassa. (Tomperi 2013b, 135.)

Tuloslaskelmassa varsinaisen toiminnan osalta tulee esittää ainakin henkilöstökulut ja poistot erikseen. Muitakin kuluja tulee esittää olennaisuuden mukaan, että riittävän informatiivinen ja selkeä kuva välittyy tuloslaskelman lukijalle. Esimerkiksi urheiluseuralla nämä olisivat valmennuksen ja kilpailumatkojen kulut. (Tomperi 2013b, 135.)

Jos varsinaiseen toimintaa kuluu useampi säännöissä määritellyn tarkoituksen toteuttamiseen toiminto, jotka eroavat suuresti toisistaan, tulee näiden kulut ja tuotot esittää eritellen, ainakin liitteessä. Tämä voi olla esimerkiksi säätiön harrastaman vuokraustoiminta ja ravintolatoiminta. Nämä erotellaan joko omillaan tileillään tai kustannuspaikkaseurannalla.

Menoja ja tuloja kohdistetaan eri toiminnaloille aiheuttamisperiaatteen mukaan. Tulee kuitenkin huomata, että osa kuluista on ns. yleiskuluja, jota kaikki toiminnot aiheuttavat yhdessä, kuten hallinnon kustannukset. Näitä ei voi suoraan kohdistaa millekään tietylle toiminnolle, mutta voidaan jakaa vyöryttämällä toiminnaloille. (Tomperi 2013b, 136.)

Lisäksi tilinpäätöksen laadintaperiaatteissa on hyvä muistaa selostaa tuottojen ja kulujen jakotapa eri toiminnaloilla ja mitä ne toimintaa se sisältävät. Kun vielä käydään läpi toimintakertomuksen sisältämän toiminnanalojen selvennyksen vastaavuus tilinpäätöksen kanssa, saadaan laaja ja yhtenevä taloudentilan raportti. (Kilpinen ym. 2015, 71.)

3.3.3 Varainhankinta

Varainhankinta on toimintaa, jonka tarkoitus on rahoittaa säätiön varsinaista toimintaa. Siitä saatava tuotto esiintyy julkisena keräyksenä, kuten lahjoitukset ja testamentit. Varainhankinta onkin usein julkisen mielenkiinnon kohteena, joka vuorostaan nostaa sen tär-

keyttä, että varainhankinta on esitetty tilinpäätöksessä avoimesti ja läpinäkyvästi. Siinä tilanteessa, kun varainhankintaa harjoitetaan oman henkilökunnan toimesta, tulee miettiä mikä on esimerkiksi varainhankintaan kohdistuvan viestinnän osuus koko viestinnän kuluista. Varainhankintaa liittyvää informaatiota täydennetäänkin usein liitteessä ja toimintakertomuksessa. (Kilpinen 2015, 71.)

Myös jäsenmaksutuotot, jotka eivät liity mihinkään erityiseen toimintaan, ovat varainhankintaa. Lisäksi näihin sisältyessä keskusjärjestölle tilitettävää osuutta, käsitellään tämä osuus tulonsiirtona. Lahjoitukset voidaan siirtää rahastoon, välttäen näin vaikutuksen tulokseen. Poikkeuksellisen suuret lahjoitukset voidaan myös merkitä satunnaisena tuottona. Jos lahjoitus on rakennus, maa-alue taikka osake, niiden kirjaus tulee tehdä käyvän arvon mukaan varainhankintaan liittyvänä tuottona. Jos näihin kuitenkin sisältyy talkootyötä, jota on tehty rakentamisen yhteydessä, niin tätä arvoa ei kirjata kirjanpitoon. Harjoitettaessa esimerkiksi kioski yms. muuta liiketoimintaa, voidaan nämä tuotot ja kulut ilmoittaa bruttomääräisinä, jolloin on erillinen tuloslaskelma liiketoiminnasta tehtävä, joka liitetään osaksi tuloslaskelmaa. (Tomperi 2013b, 138.)

3.3.4 Sijoitus- ja rahoitustoiminta

Näihin toimintoihin kuuluvat tuotot ja kulut, jotka muodostuvat säätiön varsinaisen toimintaan kuuluvien omaisuuksien hoitamiseen. Omaisuus voi olla muun muassa kiinteistöjä, pörssiosakkeita, joukkovelkakirjoja tai lainasaamisia, jotka eivät liity varsinaiseen toimintaan, vaan hankinta on tehty sijoitustarkoituksessa. Näistä saatavilla tuotoilla voidaan merkittävästi edistää varsinaisen toiminnan toteuttamismahdollisuutta. Näin yhdistykset, joiden tarkoitus on tukea esimerkiksi taloudellisesti opiskelijoita tai tieteellisten alojen tutkimuksia apurahoja myöntämällä, voivat saada nämä jaettavat varat sijoitustoiminnasta saatavista tuotoista. (Tomperi 2013b, 138.)

Sijoitus- ja rahoitustoiminnan tulos muodostuu sijoitusomaisuuden tuotoista ja sijoitustoiminnan kuluista. Tuottoja ovat niin osinko- ja korkotuotot kuin sijoitusomaisuuden myyntivoitot sekä realisoimattomat arvonmuutokset. Arvonmuutoksia tehdessä tulee huomata, että omaisuus voidaan arvostaa niin käypään arvoon kuin hankintahintaan. Arvostettaessa hankintahintaan, tulee esittää tuloslaskelmassa pelkästään realisoitumattomat arvonalennukset ja niiden palautukset, jotka tehdään alempaan hankintahinnan käypään arvoon. (Kilpinen ym. 2015, 71.)

Jos taas sijoitusomaisuuden arvostukseen käytetään käypää arvoa, arvonmuutokset jota ei ole vielä realisoitu esitetään joko tuloslaskelmassa tai omassa pääomassa käyvän arvon rahastossa sijoitustoiminnan luonteesta riippuen. Näillä kirjaustavoilla voi olla suuret

vaikutukset itse tulokseen, joten tämä on hyvä selventää itse tilinpäätöksen laadintaperiaatteissa. (Kilpinen ym. 2015, 72.)

Sijoitustoiminnan tulokselliset vaikutukset ovatkin usein johtuvia kertaluontoisista tapahtumista, kuten myyntivoitoista ja realisoitumattomat käyvän arvon muutokset, jolloin tulee yhä oleelliseksi raportoida riittävän informatiivisesti ja avoimesti eritellen tilinpäätöksen liitetiedoissa. (Kilpinen ym. 2015, 72.)

Toimintakertomukseen tehtävä selostus sijoitustoiminnasta on yleistä varsinkin apurahasäätiöissä. Selostus pitää sisällään vielä realisoitumattoman sekä realisoituneen tuloksen, sijoituspolitiikan pääpiirteet sekä tunnuslukuja jotka kuvaavat sijoitusomaisuuden riskejä. Sijoitustoiminta ryhmässä tuloslaskelmassa esitetään rahoitustoimintaa, esimerkiksi lainojen korkokulut ja pankkitileistä saatavat korkotuotot. (Kilpinen ym. 2015, 72.)

3.3.5 Avustukset

Yleisavustukset

Yleisavustuksia on avustukset, joita on saatu varsinaisen toiminnan yleiseen tukemiseen. Näitä avustuksia saadaan muun muassa julkisilta yhteisöiltä, Raha-automaattiyhdistykseltä (nykyinen Veikkaus) sekä muilta vastaavilta järjestöiltä. Myös poliittisten puolueiden saamat puoluetuet ovat avustuksia. Esimerkkinä yleisavustuksista on vammaisten tukiyhdistysten sosiaali- ja terveysministeriöltä saaman avustus toimintaansa varten. Yleisavustusten ilmoitus voidaan tehdä yhteismääräisinä, eikä niitä tarvitse eritellä esimerkiksi antajan mukaan. (Tomperi 2013b, 140.)

Varsinaisen toiminnan erityisavustukset

Tiettyä varsinaisen toiminnan hanketta varten voi säätiö saada erityisavustuksen. Näinpä esimerkiksi vammaisyhdistys voi saada sosiaali- ja terveysministeriöltä erityistä kuntoutuskurssin järjestämistä varten joka on suunnattu liikuntavammaisille. Myös kaupungin avustus, joka kohdistuu taiteilijoiden tiettyä näyttely hanketta varten on erityisavustus. Nämä avustukset kuuluvat varsinaisen toiminnan kyseessä olevan hankkeen tuottoihin. Jos taas avustus suunnataan kuluihin, esimerkiksi tapahtuma-alueen rakennuskuluihin, kirjataan avustus kulujen vähennykseksi. (Tomperi 2013b, 140.)

Investointiavustukset

Avustukset, jotka säätiö saa investointeihin, kirjataan tuloslaskelmassa omalla nimikkeellään yleisavustusten jälkeen. Koska avustus käsitellään kaluston, rakennuksen tai muun vastaavan omaisuuden hankintamenon vähennyksenä, esitetään myös sitä koskeva siirto

pysyviin vastaaviin kuuluvan omaisuuden hankintamenon katteeksi kuluna tuloslaskelmassa. Tästä johtuen vaikutusta saaduista investointiavustuksista tulokseen ei ole. Riittävän informaation vuoksi, avustus ja sen käyttö hankintamenojen kattamiseen esitetään osana tuloslaskelmaa. Hankintaan liittyvät poistot tulee tehdä hankintamenosta, josta on siivottu avustus pois. (Tomperi 2013b, 140.)

Avustukset, jotka kohdistuvat korkokuluihin ja lainojen lyhennyksiin

Korkokuluihin saatava avustus tulee esittää sijoitus- ja rahoitustoiminnassa omana eräänään vähentämässä korkokuluja. Vuorostaan avustukset, jotka kohdistuvat lainojen lyhennyksiin, eritellään erikseen tuloslaskelmaan tuottoina. Avustusta käsitellessä, voidaan sen siirto tehdä joko lainanlyhennysrahastoon tai muuhun vastaava oman pääoman osaan. (Tomperi 2013b, 142.)

Tilinpäätössiirrot

Jos säätiö tehdessään suunnitelman mukaisia poistoja pysyvistä vastaavistaan kirjaa ylitai alipoistoja, tulee poistoeron muutos esittää tilinpäätössiirroissa. Toiminnan turvaaminen ja varautuminen tulevassa vastaisuudessa syntyviin menoihin tai menetykseen toteutetaan vapaaehtoisilla varauksilla. Näiden varausten tekeminen tosin vaatii aina verotukseen perustuvan syyn. Tavanomaisesti säätiöiden toiminnan ollessa verovapaata, tätä syytä ei kuitenkaan ole ja varauksia taikka poistoeroja ei tehdä. (Tomperi 2013b, 142-143.)

3.3.6 Tase

Kirjanpitoasetuksen 30.12.1997/1339 1: 6 § esitetty säätiön tase noudattaa samaa kaavaa kuin liikeyrityksillä. Tase esittää säätiön varat, velat ja oman pääoman. Taseessa ilmoitetaan erikseen ne varat ja pääomat, joihin kohdistettu rajoitettavia erityismääräyksiä. Näistä onkin yleensä muodostettu joko sidottuja tai omakatteisia rahastoja. (Kilpinen 2015, 74-75.)

Alla on esitetty Kirjanpitolain 1 luvun 7§ pykälän mukainen lyhennetty tase

Vastaavaa

A Pysyvät vastaavat

1. Aineettomat hyödykkeet
2. Aineelliset hyödykkeet
3. Sijoitukset

B Vaihtuvat vastaavat

1. Vaihto-omaisuus
2. Saamiset; lyhyt- ja pitkäaikaiset erikseen
3. Rahoitusarvopaperit
4. Rahat ja pankkisaamiset

Vastattavaa

A. Oma pääoma

1. Osake-, osuus- tai muu vastaava pääoma
2. Ylikurssirahasto
3. Arvonkorotusrahasto
4. Käyvän arvon rahasto
5. Muut rahastot
6. Edellisten tilikausien voitto (tappio)
7. Tilikauden voitto (tappio)

B Tilinpäätössiirtojen kertymä

C Pakolliset varaukset

D Vieras pääoma; lyhyt- ja pitkäaikainen erikseen

Pysyvät vastaavat

Pysyviin eriin kuuluu omaisuus jonka vaikutus kattaa useita tilikausia, kuten sijoitusomaisuutta tai toiminnalle hankittuja tiloja. Pysyvien vastaavien esittäminen tapahtuu pääasiassa hankintamenon suuruisena vähennettynä ajan myötä tehdyillä poistoilla. Poistoja

varten tehty poistosuunnitelma ei ole lain pakottama, mutta tukee oikeiden ja riittävien tietojen tekemistä.

Lahjoitettu tai testamentattu omaisuus kirjataan yleensä luovutushinnan mukaan ja poistetaan normaalisti, ellei varojen antaja ole erikseen vaatinut omaisuuden erillään pitämistä, jolloin se rahastoidaan. Pysyviin vastaaviin voi myös kohdistua tarpeen vaatiessa arvonalennuksia ja –korotuksia. (Kilpinen ym. 2015, 76-77.)

3.3.7 Pitkäaikaiseen omaisuuteen tehtävät arvomuutokset

Vastaaviin eriin tehtävät arvomuutokset eivät ole liike tapahtumia, niin nousu kuin alenemis tilanteessa. Näin ollen, arvonnousut eivät tavallisesti vaadi kirjaamista, mutta alenukset tulee ottaa huomioon tilinpäätöksessä varovaisuuden periaatteen mukaan (kts. Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336 3:3.1: 4 kohta).

Arvomuutoskirjaus tulee kuitenkin tehdä realisoitumishetkellä, kun kyseessä oleva kohde esimerkiksi myydään tai se romutetaan. Näistä pysyvien vastaavien arvoista voi kuitenkin erityistä varovaisuutta noudattaen tehdä kirjauksia hallussapitovoitoista arvonorotuksen muodossa. Tulos vaikutusta tällä ei ole, sillä kirjanpidollinen vastatilinä toimii kyseessä olevalle vastaavalle tilille erillinen arvonorotusrahasasto, joka on osa sidottua omaa pääomaa. (Leppiniemi & Kaaisanlahti 2016, 111.)

Arvonorotus onkin poikkeusmenettely ja sen tekemiseksi tulee seuraavien Kirjanpitolain 30.12.1997/1336 5:17 §:ssä esitettyjen edellytysten täytyä:

- 1) arvonorotuskohde kuuluu pysyviin vastaaviin
- 2) arvonorotuskohde on maa- tai vesialue taikka arvopaperi, ei kuitenkaan KPL 5:2a:ssä tarkoitettu rahoitusväline
- 3) arvonorotuskohteen todennäköinen luovutushinta on tilinpäätöspäivänä alkuperäistä hankintamenoa suurempi
- 4) arvoero on olennainen
- 5) arvoero on pysyvä
- 6) arvonorotus muodostetaan varovaisuutta noudattaen
- 7) valittuja arvonorotusperiaatteita sovelletaan johdonmukaisesti

Lähde: (Leppiniemi ym. 2016, 112.)

3.4 Oma pääoma ja rahastot

Yhdistyksen perustaminen voidaan tehdä ilman alkupääomaa. Näin oma pääoma tavallisesti sisältää vain edellisten sekä kuluvan tilikauden tulokset. Merkittävän lahjoituksen saadessaan, yhdistys voi siirtää lahjoittajan toivomuksesta lahjoitukset rahastoon joka kuuluu oman pääoman alle.

Säätiöt sen sijaan koostuvat omissa pääomissaan peruspääomasta, mahdollisista rahastoista sekä muista toiminnasta aiheutuvista ylijäämistä. Sen kaltaiset varat ja pääomat, jotka sisältävät rajoittavia erityismääräyksiä, tulee ilmoittaa erikseen. Näin myös mahdolliset erilliset varat tulisi ilmoittaa taseessa tai sen liitteissä. (Tomperi 2013b, 143.)

Säätiön arvostaessa rahoitusvälineet käypään arvoon sekä esittää realisoitumattoman käyvän arvon muutoksen omassa pääomassa tuloslaskelman sijaan, tulee kyseessä oleva käyvän arvon rahasto esittää säätiön omassa pääomassa. (Kilpinen ym. 2015, 79.)

3.4.1 Sidotut rahastot

Joskus saadaan lahjoitettuna tai testamentattuna varoja, jotka on määrätty rajaamalla käytettäväksi tietty määrätarkoitukseen. Ehtoihin usein kirjataan myös, tuleeko varat käyttää varsinaisen tarkoituksen toteuttamiseen tietyssä määräajassa, vai käytetäänkö varojen tuottoja tarkoituksen toteuttamiseen. (Kilpinen ym. 2015, 79.)

Säätiön tulee sitoutua noudattamaan lahjakirjaa tai testamenttia, kun varoja otetaan vastaan. Näille määrätarkoituksen omaaville varoille on hyvä laatia käyttösuunnitelma, joka varmistaa varojen käytön noudattava lahjoituksen tai testamentin tahtoa. (Kilpinen ym. 2015, 79.)

Lahjoitukset ja testamentit ovat säätiön tuloja, ja näin ne tulee esittää varainhankintana tuloslaskelmassa. Näiden varojen ollessa poikkeavia tavanomaisuudesta, kertaluontoisia ja olennaisen suurehko erä, voidaan kirjanpidollinen käsittely tehdä satunnaiserissä. Merkinnot siirrosta sidottuun rahastoon tehdään tilinpäätössiirtoihin, ennen tuloslaskelmassa. Toinen tapa käsitellä siirrot, on esittää satunnaiserissä tai varainhankinnassa välttääkseen vaikutus säätiön kuluvaan tilikauden tulokseen. (Tomperi 2013b, 143.)

Pääomat, jotka muodostavat sidotut rahastot, esitetään erikseen taseen vastattavissa peruspääoman jälkeen. Yhdistyksen muusta varainhoidosta ei tarvitse kuitenkaan pitää erillisiä vastaavia varoja, jotka kohdistuvat rahastoihin. Näin rahastoiden toiminta on yleiskatteellista. (Tomperi 2013b, 143-144.)

Rahastojen tuotoista tai kuluista ero toiseen käsitellään rahaston lisäyksenä tai vähennyksenä, riippuen onko tuotot suuremmat vai pienemmät kuin kulut. Jos päätetään jakaa sidottujen rahastojen varoja tilikautena enemmän kuin tuotot ovat, kirjataan tämä rahaston pääoman vähennykseksi, esittäen se tuloksen jälkeen tuloslaskelmassa. (Tomperi 2013b, 143-144.)

Rekisteröidyt säätiöt saavat välillä hallinnoitavakseen erityismääräyksiin rajoitettuja varoja tai pääomia. Tällaiset sidotut rahastot jaetaan yleensä kahteen kategoriaan: omakatteisiin rahastoihin eli niin sanottuihin epäitsenäisiin säätiöihin, joiden ominaispiirre on varojen hoidettavuus erillään säätiön muista varoista, sekä muihin käyttötarkoitukseltaan sidottuihin rahastoihin. (Kila 1884/2012.)

3.4.2 Omakatteiset rahastot eli ns. Epäitsenäiset säätiöt

Nämä rahastot sisältävät sen kaltaiset määrätarkoitukseen sidotut rahastot, joiden varojen lahjoittajat tai testamenttaajat ovat käyttörajoituksen omaavan pääoman lisäksi edellyttäneet varojen erillään pitämisestä säätiön muista varoista. KPA 1: 6 §:n mukaan säätiö esittää käytöltään rajoitetut erityismääräyksen omaavat varat erikseen taseessa. (Vinnikainen & Perälä 2016, 42.)

Omakatteiset rahastot esitetään taseessa välittömästi pysyvien vastaavien jälkeen. Kateomaisuus tulee eritellä tase-erittelyin joka itse taseessa tai sen liitetiedoissa. Vastattavissa taseessa rahastojen pääoma on esitetty perus oman pääoman jälkeen kirjaimellisella nimikkeellä. Tuloslaskelmassa näiden rahastojen tuotot ja kulut sijoitetaan tavanomaisesti erikseen ennen tulosta. Näiden mahdollinen erotus kirjataan suoraan rahaston muutokseksi, näin välttämällä tulosvaikutuksen säätiölle. (Tomperi 2013b, 144.)

3.4.3 Muut määrätarkoitukseltaan sidotut rahastot

Nämä sidotut rahastot muodostuvat säätiön saadessa ulkopuolisilta lahjoitus-, testamenttityms. tuloa, johon on määritetty pääoman tai sen tuoton käytön erityismääräys. Nämä siis eroavat ylläolevasta sillä, ettei näitä varoja tarvitse pitää erillään, vaan ne voi käyttää yhdessä muun omaisuuden kanssa ja sijoittaa tätä kautta. Tässä tulee kuitenkin huomata, että säätiön tulee varata sen verran kassavaroja, jotta varoille määritetty käyttötarkoitus toteutuu. (Vinnikainen ym. 2016, 42.)

Näiden varojen tuotot ja menot ovat yksinkertaisuudessaan säätiön tuottoja ja menoja. Halutessaan esittää näiden eroa joko lisäyksenä tai vähennyksenä rahastossa, tulee kirjaus tehdä tuloslaskelmassa enne tulosta. (Tomperi 2013b, 144.)

Varojen käyttöä rajoittava erityismääräys voi muodostua myös muissa yhteyksissä. Esimerkiksi keräyslupan kautta voidaan sitoutua käyttää kerätyt varat määrättyyn tarkoitukseen. Näin myös julkisten varojen ylijäämän kanssa, joita on saatu tietty tarkoitusta varten. Tämä ylijäämä on hyvä rahastoida myönnettyä tarkoitusta varten, etenkin säätiön harjoittaessa muutakin toimintaa. (Vinnikainen 2016, 41.)

Kirjanpitoasetuksessa esitetty erityismääräys on kuitenkin pääasiassa sellainen, että se eroaa merkittävästi saajan varsinaisesta toiminnasta. Näin ollen saadut varat, joilla on määritetty varsinaiseen toimintaan liittyvä käyttötarkoitus, ei välttämättä tarvitse rahastoida. Rahastoinnin ensisijainen tarkoitus on osoittaa, ettei oman pääoman kaikki varat ole koko toiminnan käytössä. Kirjanpitolausuntakuuta onkin 1884/2012 lausunnossaan korostanut yksinoikeudellisen aseman täsmentymättömyyttä ja näin ollen sidottua rahastoa muodostaessa on hyvä harjoittaa tapauskohtaista harkintaa. (Vinnikainen 2016, 41.)

3.5 Muita case yhteisön erityispiirteitä

Taloushallintopalvelut kiinteistönhoidossa

Kiinteistönhallintopalvelut itsessään käsitteenä ovat täysin arvonlisäverotukseen kuuluva asia. Näiden oman käytön verotusta käsiteltiin jo arvonlisäveroa otettaessa käyttöön. Tällöin jo ajateltiin kiinteistöalalla vääristyvää kilpailua, jos yritykset tai vakuutuslaitokset esimerkiksi teettäisivät taloushallintopalvelut sisäisesti, välttämättä verovelvollisuuden. Oman käytön lain säätämisen perimmäinen tavoite on näin ollut kilpailun tasapainottaminen. (Kallio, Korpelainen & Nielsen 2015, 101)

Arvonlisäverolain 32 §:ssä sanotaan, ettei kiinteistön haltija tai omistaja ole verovellinen kiinteistönhallintopalveluista, jos kuluva vuoden palkkakustannukset ynnähtynä sosiaalikuluneen eivät mene 50.000 euron yli.

Kiinteistöhallintopalveluja ovat:

- 1) 31 §:ssä tarkoitetut rakentamispalvelut
- 2) Kiinteistön puhtaanapito ja muu kiinteistönhoito sekä kiinteistön talous- ja hallintopalvelut

Lähde: Arvonlisälaki 30.12.1993/1501 32 §

Kiinteistöhallintopalveluihin sisältyy mm. isännöinti ja kirjanpito palvelu. Näihin siis ajatellaan liittyvät työt, jotka vaikuttavat välittömästi tai kiinteästi kiinteistön ylläpitoon ja huoltoon. Taloushallinnossa nämä ovat esimerkiksi vuokraeskontra tai liiketapahtumien kirjanpidolliset kirjaukset.

Laki ei kuitenkaan anna suoraa vastausta, missä suhteessa taloushallintopalveluita voi kohdistaa kiinteistöhoitoon. Omaa taloushenkilökuntaa omaava kiinteistönomistajan on helpointa ratkaista tämä tekemällä palautushakemuksen arvonlisäverosta tilikauden päätyttyä. Hakemusta tehdessä tulee selventää mahdollisimman hyvin taloushallintoa tekevän henkilökunnan työtehtävien osalta, että kuin suuri osuus kohdistuu kiinteistöihin ja mikä on muuhun toimintaan kohdistuvaa. Verottajan tämän mahdollisesti hyväksyessään antaa kohtuullisen varmuuden siitä, että tätä osuutta voidaan käyttää jatkossa oma-aloitteisessa ilmoittamisessa. (Kallio yms. 2015, 110-112)

4 CASE: LAHDEN VANHUSTEN ASUNTOSÄÄTIÖ

Tutkimuksen kohteeksi valikoitui Lahdessa toimiva Lahden vanhusten asuntosäätiö, joka harjoittaa Lahden alueella asuntojen vuokrausta sekä lisäksi ravintola ja fysioterapia toimintaa.

Lahden vanhusten asuntosäätiö on rekisteröitynyt vuonna 1964. Päättynyt tilikausi oli näin ollen 53. toiminnalle. Säätiön tarkoituksena on toimia ikäihmisten ja erityisryhmien asuntojen ja palveluiden tarjoajana Lahden kaupungissa. Säätiön perustoimintaa on asuntojen vuokraaminen ikäihmisille ja muille erityisryhmille sosiaalisin perustein. Säätiö edistää toiminnallaan ikääntyvän ihmisen laadukasta ja toimintakykyä tukevaa kotona asumista. (Tilinpäätös 2017)

Säätiö ylläpitää monipuolista kotona asumista ja viihtymistä tukevaa toimintaa asumisympäristöissään sekä omana toimintana että tiloissa mahdollistettuna julkisena, yksityisenä ja kolmannen sektorin järjestämänä toimintana. Säätiö tuottaakin ateria- ja kuntoutuspalveluita 5 eri toimipisteessä ja tarjoaa tiloja erilaisille yhdistyksille ja yhteisöille ilman käyttökorvausta. Säätiön tarkoituksena ei ole tuottaa toiminnallaan voittoa, vaan yleishyödyllisessä tarkoituksessa toteuttaa tehtävänsä. (Toimintakertomus 2017)

4.1 Tutkimusaineiston hankinta

Tutkimusaineisto hankittiin teemahaastattelulla säätiön talousjohtajan kanssa, jotta saataisiin mahdollisimman hyvä kuva taloudenhoidon toteuttamisesta ja sen toiminnasta. Tämän tueksi tutkimuksessa käytettiin myös säätiön viimeisintä julkista tilinpäätöstä ja sen toimintakertomusta.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisilla tutkimuspiirteillä mutta myös hieman kvantitatiivista tutkimusta käytettiin tilinpäätöstietoja tutkiessa. Kvalitatiivinen osuus tuli käytännössä teemahaastattelussa, jossa haastatettavalle esitettiin muutamia teema aiheisiä kysymyksiä, tämän luodessa puolistrukturoidun pohjan, mutta keskustelu oli muuten avoin. Tarkoituksena oli selvittää, miten taloushallinto ja toiminta on toteutettu säätiössä. Haastattelu kysymykset toimitettiin sähköpostitse.

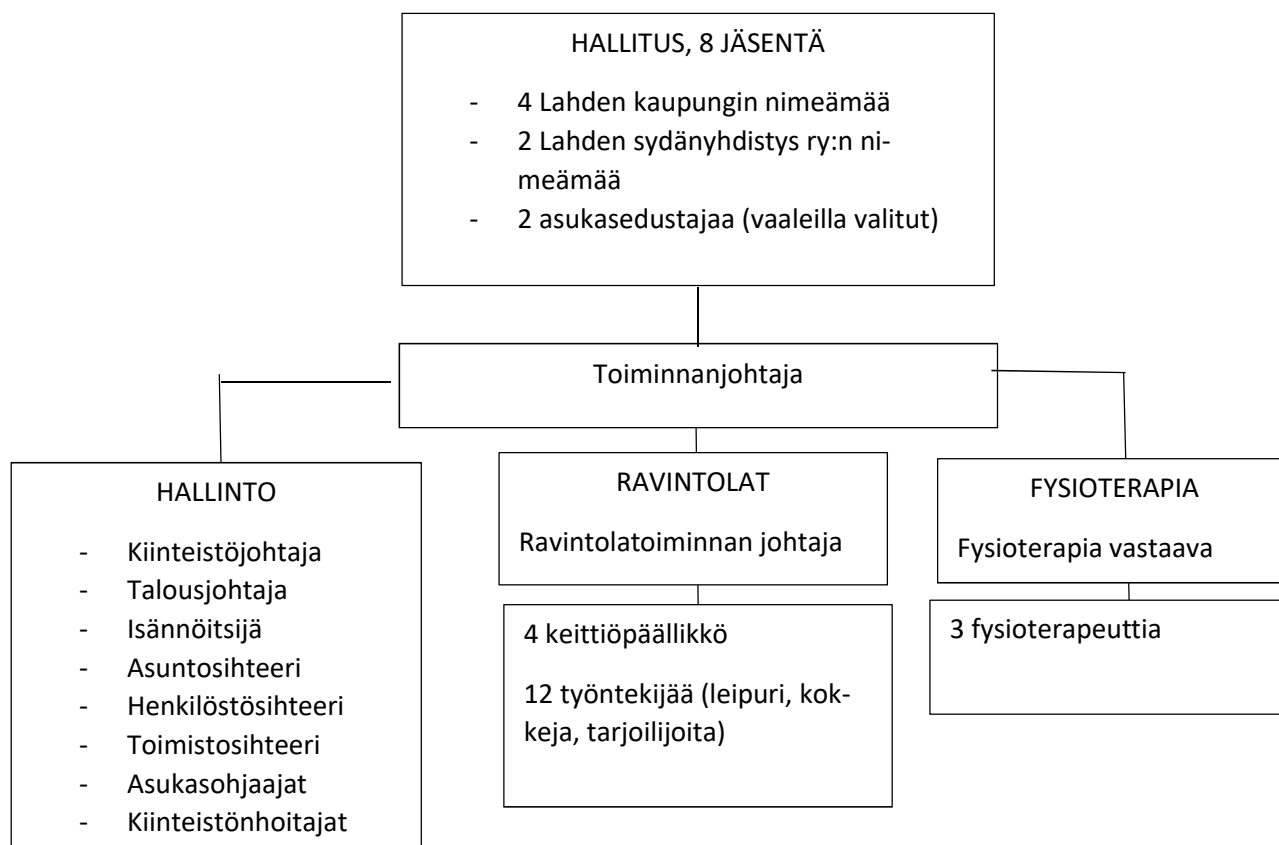
4.2 Haastattelun tulokset

Teemahaastatteluun hengessä esitettyyn säätiön talousjohtajalle seuraavat kysymykset:

- 1) Minkälainen säätiönne hallintorakenne on?
- 2) Miten säätiönne taloudenhoito on järjestetty?
- 3) Mitä tukia toimintaanne kuuluu?
- 4) Keille sidosryhmille teette taloudellisia raportteja?
- 5) Oletko tehnyt muun tyyppistä kirjanpitoa? Miten se eroaa mielestäsi säätiön kirjanpidossa?
- 6) Entäs verollisuus tulonlähteitä käsitellessä – mitä tulolähteitä verotuksessa käsitellään?

Näihin saatiin seuraavat vastaukset:

- 1) *Lahden vanhusten asuntosäätiön toiminnasta vastaa 8-jäseninen hallitus. Koska säätiölle ei ole valittu toimitusjohtajaa vaan toiminnanjohtaja, vastaa hallitus säätiölain mukaan myös säätiön talouden järjestämisestä. Tämä poikkeaa merkittävästi esimerkiksi osakeyhtiön vastuunjaosta, sillä osakeyhtiössä toimitusjohtaja saa tyypillisesti hallitukselta talousvastuun kantaakseen. Hallintorakenne onkin kuvattu seuraavasti:*

Kuvio 2. Lahden vanhusten asuntosäätiön hallintorakenne

Säätiön hallitus kokoontuu kerran kuukaudessa (paitsi heinäkuussa), mikä on taloudenkin asioiden kannalta sopiva kokoontumistiheys – asiat eivät viivästy tarpeettomasti. Hallituksen varsinaisten jäsenten lisäksi kokouksiin osallistuu yleensä kutsuttuina asiantuntijajäsenenä yksi Lahden kaupungin, yksi Päijät-Hämeen hyvinvointikuntayhtymän edustaja, säätiön kiinteistöjohtaja ja säätiön talousjohtaja. Hallituksella on kiinnostusta ja asiantuntemusta talousasioita kohtaan, mikä luonnollisesti sekä auttaa että haastaa taloudenpitoa.

Hallitus säännöllisesti käsittelee talouden osalta muun muassa:

- neljännesvuosittain esitetyt tulosraportit, jossa kuluvan vuoden tulosta vertaillaan sekä edellisen vuoden toteumaan että budjetoituun
- budjetti, jonka hallitus saa käsiteltäväkseen syksyllä vuokranmäärityksen yhteydessä ja vahvistaa vuosikokouksessaan huhtikuussa (kuluvan vuoden budjetti)
- vuokranmääritys, joka perustuu budjetointiin. -> vuokranmääritys on Lahden vanhusten asuntosäätiöllä ARA-säädöksillä säädelyä, eikä säätiöllä ole mahdollista sisällyttää vuokrilla katettavaksi muita kuluja kuin mitä ARA sallii. Asia on merkittävä säätiölle, sillä esimerkiksi vuonna 2017

säätiön tuotoista 79 % (7,4 milj. €) oli vuokratuottoja. Suoraan säätiö-laista ei tule määräyksiä siitä, miten vuokranmääritys tulisi tehdä, mutta LVAS:n on noudatettava ARA:n määräyksiä.

- 2) Hallitus vastaa säätiöllä taloudenhoidon järjestämisestä. Vastuun kirjanpidon, tilinpäätöksen, rahoituksen ja muiden taloustöiden osalta ottaa toiminnanjohtaja ja talousjohtaja. Toiminnanjohtaja käytännön osalta tekee laskujen ja niiden maksuun liittyvää tarkastamista sekä palkanmaksun hyväksyminen. Talousjohtaja hoitaa pääsääntöisesti, tuuraukset pois lukien, pääkirjanpidon ja tilinpäätöksen. Loput tehtävät on hajautettu, kuten toimistos sihteeri hoitaa reskontraa ja sen tietojen siirtämistä kirjanpitoon laskutuksen lisäksi. Tällä hajauttamisella on tavoiteltu yksilön kuormituksen vähentämisen lisäksi vaarallisten työyhdistelmin välttämistä. *Lisäksi säätiön kannalta on tarpeen turvata myös talouden prosessien laaja ymmärtäminen avainhenkilöriskien minimoimiseksi.* Tavoitetta on tuettu kirjaamalla taloustyöt ja vastuut kirjallisesti, viimeisin dokumentti on kirjoitettu uudistetun kirjanpitolain jälkeen.

Lahden vanhusten asuntosäätiössä taloudenhoito säätelevä dokumentti on säätiön, viimeksi vuonna 2016 uudistettu, taloussääntö. Taloudenhoidon jatkuvaa kehitystä kuvaa jo tehty päätös, että taloussääntöä muutetaan 2018 syksynä. Tämän lisäksi itse säätiön säännöissä on eritelty kohtia, jotka ohjaavat taloudenpitoa, mm. *kenelle tilinpäätös on toimitettava ja missä laajuudessa.* Taloudenhoitoa ajatella muulloinkin, on hyvä lukea säätiön sääntöjä, etenkin tarkoituksen toteuttamiseksi. Esimerkkinä *ostolaskuja käsitellessään tulee muistaa tämä seikka ja mikäli joku lasku herättää kysymyksiä siitä, onko sillä laskutettu tuote tai palvelu säätiön tarkoituksen mukaista, on tästä seikasta keskusteltava toiminnanjohtajan kanssa.*

Säätiölain tuntemus on tärkeää, esimerkiksi *lähipiiritoimien suhteen tulee olla hereillä ja mikäli niitä olisi – näitä on Lahden vanhusten asuntosäätiöllä erityisesti vältetty-, nämä tulisi kuvata tilinpäätöksessä säätiölain edellyttämällä tavalla.* Tämä eroaa esimerkiksi osakeyhtiöistä, joissa voi lähipiirin yrityksiltä hankkia markkinahinnan mukaan, ilman sen erityisempää raportointia. Toinen erityispiirre on tilintarkastuksessa: *esimerkiksi normaalissa osakeyhtiössä tilintarkastaja on omistajien palveluksessa, mutta säätiössä – koska sillä ei ole omistajia – tilintarkastaja antaa kertomuksensa säätiöiden toimintaa valvovalla Patentti- ja rekisterihallitukselle (PRH). Toki tilintarkastusprosessi ja sitä säätelevä lainsäädäntö on tarkentunut ja*

muuttunut kaikilla toimialoilla viime aikoina, mutta säätiölain vuonna 2015 tapahtuneen uudistuksen jälkeen PRH on kiinnittänyt erityistä huomiota tilintarkastuskertomuksiin sekä niiden lainmukaisuuteen, mikä on näkynyt myös tilintarkastustoimien entisestäänkin lisääntyneeseen tarkkuuteen.

- 3) *Lahden vanhusten asuntosäätiö saa pääasiassa investointiavustuksia Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukselta (ARA) ja Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskukselta (STEA, entinen Raha-automaattiyhdistys RAY. Avustukset ovat erittäin tärkeitä säätiön sääntöjen määräämän tarkoituksen toteuttamiseksi ja ne ovat myös rahallisesti erittäin merkittäviä: vuonna 2017 avustuksia saatiin yhteensä 1.8 milj. €*
- 4) *Sisäistä raportointia harjoitetaan jopa päivittäin hallitukselle ja toiminnanjohtajalle, sekä tehdään neljännesvuosittain vähintään raportit ravintolatoimen johtajalle, fysioterapia vastaavalle ja isännöitsijälle. Neljännesvuosittain tehdään budjetin toteutumisen tarkistus, jos merkittäviä eroja huomataan, ilmoitetaan vastaaville henkilöille. Henkilöstölle järjestetään tilinpäätöksen vahvistamisen jälkeen tilinpäätöskahvit, jossa raportoidaan tuloksesta tilinpäätöksineen.*

Rakennushankkeiden suhteen, aloitetaan avustusten ja rahoituksen hakemiseksi rahoitussuunnitelmalla. Hankkeen valmistuttua suoritetaan loppuhintaselvityksiä ARA:lle ja STEA:lle. ARA:lle ja STEA:lle tehdään myös tilinpäätöksen valmistuttua vuosiraportit. Tilinpäätökseen liittyvät tiedot toimitetaan PRH:lle ja muille rahoittajille.

Mielenkiintoista on, että esimerkiksi useimmat säätiön merkittävät rahoittajat edellyttävät erillisen tilinpäätöstietolomakkeen täyttämistä, ja tässä lomakkeessa tilinpäätöksen tietoja on muokattava eri muotoon kuin mitä ne on tilinpäätöksessä esitetty. Tämä on merkittävä lisätyö tilinpäätöksen ja veroilmoituksen lisäksi kiireimpään tilinpäätösaikaan. Lahden kaupunginhallitukselle toimitetaan säätiön tilinpäätös säätiön sääntöjen mukaan.

- 5) *Minulla on kokemusta osakeyhtiön ja osuuskunnan kirjanpidon hoitamisesta, jotka ovat keskenään melko samanlaisia. Toimiala, toiminnan laajuus ja omistajien sekä muiden sidosryhmien tarpeet asettavat kirjanpidolle omat vaatimuksensa, riippumatta laeista ja asetuksista. Peruserona sekä osuuskunnan että osakeyhtiön kirjanpitoon verrattuna on säätiöllä se, että tuloslaskelmassa tulokset tulee esittää säätiöllä toiminnollain: kun Lahden vanhusten asuntosäätiöllä on toimintoina*

asuntojen vuokraus, fysioterapiapalvelut ja ravintolatoiminta, on nämä esitetty tuloslaskelmassa siten, että kunkin toiminnon tuotot, kulut ja tulos on yhdellä silmäyksellä nähtävissä.

Näiden lisäksi tuloslaskelmassa on informaation vuoksi esitetty myös hallinnon toiminto, vaikka sen kulupotti jaetaan muille toimintoille hallintopalveluveloitukseksi siinä suhteessa kuin nämä hallinnon palveluita käyttävät. Koska siis tulokset on esitettävä toimintoittain, on koko kirjanpidon järjestelmä rakennettava niin, että tuloksen esittäminen on luotettavasti mahdollista.

Kun Lahden vanhusten asuntosäätiöllä on raportointivelvollisuus myös sen merkittävälle rahoittajille Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskukselle (ARA) ja Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskukselle (STEA, entinen Raha-automaattiyhdistys RAY), on koko kirjanpitojärjestelmässä oltava luotettava kustannuspaikkakohtainen kirjaus- ja seuranta järjestelmä. Seurannan luotettavuus edellyttää yhteistä, muutokset huomioon ottavaa sopimista ja ohjeistusta esimerkiksi kaikkien laskuja käsittelevien henkilöiden keskuudessa.

Kaiken kaikkiaan on sanottava, että talouden ja kirjanpidon järjestäminen on säätiöllä edellyttää enemmän lainsäädännön ja erilaisten sääntöjen ja säädösten hallitsemista ja tulkintaa kuin yksityisellä puolella, koska säätiöllä ei ole omistajaa, jolta kysyisi ohjeita ja lupaa toimintatapoihin. Säätiölaki sanoo, että säätiön taloudenkin tulee palvella säätiön tarkoituksen toteuttamista, mikä saattaa olla melko abstrakti ohjenuora. Osakeyhtiölain lausuma siitä, että yhtiön tarkoitus on tuottaa voittoa sen osakkeenomistajille, on huomattavasti helpommin ”laskettavissa” oleva päämäärä, mikä luonnollisesti vaikuttaa myös talouden ja kirjanpidon järjestämiseen sekä erityisesti raportoinnin järjestämiseen.

6) Lahden vanhusten asuntosäätiö sr on verotuksessa tarkoitettu yleishyödyllinen yhteisö, mikä merkitsee verotuksessa seuraavaa:

- Säätiö maksaa ravintolan ja fysioterapian elinkeinotoiminnasta EVL:n tulolähteen mukaista tuloveroa (joka vuoden 2017 verotuksessa oli 20 %) ja tämän tulolähteen tuotot ja kulut tulee esittää veroilmoituksella omassa kohdassaan
- Lahden vanhusten asuntosäätiön muuta toimintaa verotetaan TVL:n mukaan henkilökohtaisena tulolähteenä ja se on kiinteistöjen tuottamaa tuloa (jota verotettiin vuonna 2017 6,07 %:lla) lukuun ottamatta yleishyödylliselle yhteisölle verovapaata. Näin esimerkiksi Lahden vanhusten

asuntosäätiön saamat korot, osingot ja osakehuoneistojen vuokratuotot ovat verovapaita.

Verottaja näkee Lahden vanhusten asuntosäätiön toiminnan yleishyödyllisyyden sillä, että säätiö tarjoaa tilojaan veloituksetta eri kolmannen sektorin toimijoille. *Tämä toiminta on säätiöllä merkittävää ja säätiön taloudenpidon tulee myös osoittaa sen olemassaolo luvuilla.*

Tästä toiminnasta mahdolliset tuotot ovatkin verovapaita pl. yllä mainittujen kiinteistöjen vuokratuotot sekä tähän kohdistuvat kulut vuorostaan ovatkin vähennyskelvottomia. *Vaikka esimerkiksi osakeyhtiötäkin verotetaan tulolähdekohtaisesti, mikä aiheuttaa lisälaskentaa, on yleishyödyllisen säätiön verotettavan tuloksen laskenta ja veroilmoituksen täyttäminen vielä astetta haastavampaa. Erityisen tärkeää on olla tehdyssä laskennassa johdonmukainen ja tehdä kattava, riittävin selvityksin varustettu dokumentointi, joka säilytetään huolellisesti mahdollisia kysymyksiä ja selvityksiä varten.*

Vapaassa puheessa tuli myös ilmi rahoittajien kasvavasta tiedon tarpeesta, jossa kyseiset sidosryhmät haluava entistä enemmän ja monipuolisempaa tietoa säätiön taloudellisesta tilasta. Henkilökohtaiset kontaktit rahoittajien kanssa ovat tärkeitä, sillä kasvokkain tapahtumassa kommunikoinnissa, rahoittajan edustaja voi esittää tarvitsemansa syventävät kysymykset paremmin yhteisen hetken tarjotessa mahdollisuuden antaa kattavamman vastauksen, kuin lomakkeelle kirjoittaessa.

4.3 Johtopäätökset

Säätiön kirjanpidon perusedellytykset jo eroavat tavanomaisten liiketoimijoiden kirjanpidosta. Tavallisten liiketoimijoiden kirjanpidollinen tavoite ”tuottaa mahdollisimman paljon voittoa” kun on selkä tavoite. Mutta kun aletaan miettimään, jo miten taloushallinnossa päästään tavoitteeseen säätiön tarkoituksen puitteissa luo haastavuutta. Säätiötä perustettaessa olisi hyvä miettiä myös taloudenhoidon kannalta tarkoituksen määrittämistä, koska niin kuin toiminnan, myös taloudenhoitoa ohjaa tarkoitus.

Haastattelusta käy ilmi sääntöjen vaikutus talouden järjestämiseen. Tämän lisäksi on taloussääntö, mikä ohjaa toimintaa. Tässä huomiona PRH tarkastuslinjan tiukentaminen, joka on nostanut vaatimuksia tilinpäätöksen suhteen.

Raportointi tuo selvän haasteen säätiö ympäristössä. Jo pelkästään toimintoihin perustuva toiminta nostaa raportointi kohteita sisäisesti. Tähän vielä lisäksi ulkoiset tekijät, eri tukijat

ja etenkin rahoittajat, jotka haluavat oman tarpeen mukaiset tiedot. Tämä toiminnoitta toimiva kirjanpito vaatii myös tarpeen mukaista suunnittelua raporttien sisällön puolesta.

Lopuksi on huomioitava säätiöiden tavanomainen yleishyödyllisyys. Verottaja voi puuttua, kun on eri toiminta, eri toimialoilla. Tämä vaatiikin yksityiskohtaista selvitystä toimintojen rakenteesta. Lopuksi eroja voisi tiivistä haastattelija lausunnolla: *talouden ja kirjanpidon järjestäminen on säätiöllä edellyttää enemmän lainsäädännön ja erilaisten sääntöjen ja säädösten hallitsemista ja tulkintaa kuin yksityisellä puolella, koska säätiöllä ei ole omistajaa, jolta kysyisi ohjeita ja lupaa toimintatapoihin.*

Tutkimus ei kuitenkaan paneutunut erityisen syvällisesti eri osa-alueisiin säätiön toiminnassa. Tutkimus toimiikin yleispätevänä katsauksena käytännön näkymään säätiö ympäristössä taloushallinnon näkökulmasta katsottuna. Jo säätiön mahdollisen moninaisuuden taloushallinnon toimintoja tilinpäätöstä varten (kts. Liite 1) näyttää, että syvempi lähestyminen on mahdollista. Tulee myös muistaa työn pääasiassa rajaama verotus, josta varmasti löytyy näkökulmaa, jo pelkän yleishyödyllisyys näkökulman tähden.

5 YHTEENVETO

Opinnäytetyössä otettiin selvittäväksi säätiön hallinto rakenteen ja eritoten sen kirjanpidon muodostuminen. Teoria osuuden ensimmäinen osa käsittelee säätiötä yhteisö muotona ja mitä sen elinkaari sisältää. Toisessa osassa tarkastellaan itse kirjanpitoa ja tilinpäätöstä, nostaen esille erillinen erityispiirre, joka koskettaa kiinteistöjen kanssa toimivaa.

Ensimmäisen osassa teoriaa käsitellään niin perustamista (eri tavat, rekisteröimisen vaa-teet), tarkoitusta ja siihen liittyviä käsittelytapoja sekä hallitusta ja varojen hoitoa. Toisessa osassa käsiteltiin kirjanpitoa itsessään, mutta pääasiassa keskityttiin tilinpäätökseen ja sen eriin, kuten toimintojen rakenne, avustukset ja erinäiset rahastot.

Säätiöt toimivatkin itsenäisinä oikeushenkilöinä, ilman omistajia ja ilman tavoitetta tuottaa voittoa. Tarkoituksen toteuttamisen tavoite luo vahvan vaikutuksen toimintaan ja näin myös taloudenhoitoon. Ulkoiset avustukset ja tuet tuovat lisä haastetta talouden hoitoon kasvavan ja monipuolistuvan raportoinnin myötä.

Voikin todeta toiminnallinen rakenteen sekä yllä mainittujen seikkojen pohjalta säätiön eroavan monilla tavoin tavanomaisesta liiketoiminnan harjoittajasta. Ensisijalla on aina tarkoitus, sen jälkeen vasta mahdollisesti harjoitettu liiketoiminta.

Johtopäätöksessä jo mainittu työn pintapuolisuus antaa mahdollisuutta jatkotutkimuksille, kun aletaan lähestyä tarkemmin jotain osa-aluetta. Tällainen voisi olla esimerkiksi Aratuet, minkälainen toiminta niiden takana on ja miten ne vaikuttavat taloushallintoon eri yhteisöissä.

Miettiessä itse tutkimusprosessia ja tutkimusta, haluan päättää työn armeija vuosilta ole-vaan sanontaan, tee työtä jolla on tarkoitus.

LÄHTEET

- Patentti- ja rekisterihallitus. 2018. Säätiörekisteri. [viitattu 2.5.2018]. Saatavissa: <https://www.prh.fi/fi/saatiorekisteri.html>
- Säätiöiden ja rahastojen neuvottelukunta. 2018. [viitattu: 12.5.2018]. Saatavissa: <https://www.saatiopalvelu.fi/saatiotietoa.html>
- Laaksonen, K. & Lahtinen, K. Säätiön tulonlähteet ja niiden käsittely kirjanpidossa sekä tilinpäätöksessä. Case: Neljä kulttuuri- ja tiedeinstituutin säätiötä. 2007. [viitattu: 14.5.2018] Saatavissa: <http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/11310/2008-04-15-19.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Myrsky, M. 2014. Yhdistysten ja säätiöiden verotus. Helsinki: Helsingin Kamari Oy
- Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 3. painos. Tampere: Vastapaino
- Virtuaaliammattikorkeakoulu. [viitattu: 12.5.2018]. Saatavissa: <http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojak-sot/0709019/1193463890749/1193464144782/1194348546586/1194356433452.html>
- Anita Saaranen-Kauppinen & Anna Puusniekka. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto [verkkojulkaisu]. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [ylläpitäjä ja tuottaja]. [viitattu 13.5.2018] Saatavissa: <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/>.
- Säätiölaki 487/2015
- Hannula, A., Kilpinen, K. & Lakari, T. 2015. Säätiö - käytännön käsikirja. Helsinki: Talentum Pro
- Kilpinen, K., Perälä, J., Perälä, S. & Viertola, J. 2015. Säätiön toiminta ja talous - Säätiölaki käytännössä. Helsinki: ST-Akatemia Oy
- Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
- Manninen, M. 2005. Säätiöt Suomessa. [viitattu: 13.5.2018] Saatavissa: https://www.cu-pore.fi/images/tiedostot/2005/saatiot_suomessa.pdf
- Tomperi, S. 2013a. Käytännön kirjanpito. Helsinki: Edita Publishing Oy
- Tomperi, S. 2013b. Kehittyvä kirjanpitoaito. Helsinki: Edita Publishing Oy
- Kirjanpitoasetus 30.12.1997/1339

Kirjanpitovelvollisuuden alkamispäivästä yrityksissä, Kila 1757/18.10.2005

Sidottujen rahastojen käsittelystä säätiön tilinpäätöksessä ja konsernitilinpäätöksessä
KILA 1884/2012

Leppiniemi, J. & Kaisanlahti, T. 2016. Oikeat ja riittävät kirjaukset. Helsinki: Alma Talent

Vinnikainen, M. & Perälä, S. 2016. Yhdistyksen ja säätiön tilinpäätösmalli. Helsinki: ST-Akatemia Oy

Leskinen, M., Kela, O., Kilpinen, K., Lounasmaa, J., Perälä, J. & Suvikumpu, L. 2015. Säätiön hyvä hallinto. [viitattu: 10.5.2018] Saatavissa: https://www.saatiopalvelu.fi/media/srnk_saatioiden-hyva-hallinto_screen.pdf

Kallio, M., Korpelainen, T. & Nielsen, A. 2015. Kiinteistöljen arvonlisävero. Uudistettu 5. painos. Helsinki: ST-Akatemia Oy

Empiirisen osan lähteet

Lahden vanhusten asuntosäätiön tilinpäätös 2017

Lahden vanhusten asuntosäätiön tilinpäätös 2017

Teemahaastattelu

LIITTEET

Liite 1

